

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin orqali ta'lim olishning o'ziga xos xususiyati

Fozilova Odina Nabiyeвна –

Farg'ona davlat universiteti

Maktabgacha ta'lim kafedrası dotsenti,

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: abobakirovaodina78@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7616-7612>

Teshaboyeva Shohida Urinboy qizi –

Farg'ona davlat universiteti,

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin faoliyatining ta'lim jarayonidagi pedagogik va psixologik ahamiyatini ilmiy – nazariy jihatdan tahlil qilgan. Ta'limiy o'yinlar orqali bolalarning bilish jarayonlari, kommunikativ kompetensiyasi, mustaqil fikrlash, ijodkorlik hamda ijtimoiylashuv ko'nikmalari shakllantirish masalalari yoritilgan. Maktabgacha ta'limda o'yin texnologiyalarning foydalanish to'g'risida pedagog va psixologlar Fridrix Frebel, Mariya Montessoriy, Konstantin Ushinskiy, D.B.Elkonin, Aleksey Leontevlarning bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etishning metodik jihatlarini asoslab berilgan

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bola, o'yin faoliyati, ta'limiy o'yinlar, ijtimoiylashuv, kommunikativ kompetensiya, pedagogik texnologiya.

Особенности обучения детей дошкольного возраста через игровую деятельность

Аннотация. В данной статье научно-теоретически проанализировано педагогическое и психологическое значение игровой деятельности в образовательном процессе детей дошкольного возраста. Освещены вопросы формирования у детей познавательных процессов, коммуникативной компетенции, самостоятельного мышления, творческих способностей, а также навыков социализации посредством образовательных игр. Рассмотрены вопросы

использования игровых технологий в дошкольном образовании, а также обоснованы методические аспекты организации игровой деятельности с учетом возрастных и индивидуальных особенностей детей в трудах педагогов и психологов Фридриха Фребеля, Марии Монтессори, Константина Ушинского, Д.Б. Эльконина и Алексея Леонтьева.

Ключевые слова: ребенок дошкольного возраста, игровая деятельность, образовательные игры, социализация, коммуникативная компетенция, педагогическая технология.

The specific features of learning through play in preschool-aged children

Annotation. *This article scientifically and theoretically analyzes the pedagogical and psychological significance of play activities in the educational process of preschool children. The study highlights the issues of developing children's cognitive processes, communicative competence, independent thinking, creativity, and socialization skills through educational games. The article also examines the use of game technologies in preschool education and substantiates the methodological aspects of organizing play activities according to children's age and individual characteristics based on the views of educators and psychologists such as Friedrich Froebel, Maria Montessori, Konstantin Ushinsky, D.B. Elkonin, and Aleksey Leontiev.*

Keywords: *preschool child, play activity, educational games, socialization, communicative competence, pedagogical technology.*

KIRISH

Maktabgacha ta'lim 3-7 yoshgacha bo'lgan davrda bolaning shaxs bo'lib shakllanishining eng muhim bosqichi sanaladi, ya'ni bolaning bilish jarayonlari, nutq, tafakkur, xotirasi, ijtimoiy munosabatga kirishishi o'yin orqali rivojlanadi. Bolalarni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi metod va texnologiyalardan foydalanish o'yin orqali o'z natijasini beradi.

Bolalar o'yin orqali ta'limiy-tarbiyaviy bilim oladi. O'zbekiston Respublikasi O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni da maktabgacha ta'limda bolalarda tarbiya berishda innovatsion va intellektual ma'naviy – axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga qaratilgan, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312-sonli qarorlarida Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ilg'or xorijiy tajribalardan hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishga qo'yiladigan amaldagi davlat talablari qayta ko'rib chiqish talimiy faoliyatlarni o'yinlar orqali tashkil qilish samaradorlikni oshiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limida o'yin faoliyati muhim o'rin tutadi. Bola o'yin orqali atrof-muhitni anglaydi, tengdoshlari bilan muloqotga kirishadi, qoidalarga amal qilish, navbat kutish, hamkorlik qilish va o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rganadi. Shu sababli o'yin orqali ta'lim olish bolalarning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va ijodiy rivojlanishida samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

O'yin orqali ta'lim berish masalasi ko'plab pedagog va psixolog olimlar tomonidan o'rganilgan. Friedrich Fröbel o'yinni bolaning tabiiy rivojlanish vositasi deb baholab, unda bolaning ichki imkoniyatlari va ijodiy qobiliyatlari namoyon bo'lishini ta'kidlagan. Maria

Montessori esa bolalarning erkin faoliyati, mustaqil tanlovi va maxsus tayyorlangan muhit orqali o'rganishini asoslab bergan. Uning fikricha, bola amaliy harakatlar va sezgi organlari orqali bilimlarni mustaqil o'zlashtiradi. Konstantin Ushinskiy o'yinni bolaning ruhiy, aqliy va axloqiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi tarbiyaviy vosita sifatida baholagan. Aleksey Leontyev esa o'yinni bola shaxsining shakllanishida yetakchi faoliyat turi sifatida izohlagan.

Tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatuv, suhbat, savol-javob, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, "Sehrli qopcha", "Rangli halqachalar", "Juftini top", "Ertakni davom ettir", "Topib gapir", "Kim javob beradi?", "Do'stinga yordam" kabi didaktik va rolli o'yinlar qo'llanildi. Bu o'yinlar bolalarda nutqiy faollik, diqqat, xotira, tafakkur, mayda motorika, muloqot, hamkorlik va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida o'yin orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar maktabgacha yoshdagi bolalarda ta'limga bo'lgan qiziqishni kuchaytirishi, ularning faol ishtirokini ta'minlashi va bilimlarni tabiiy ravishda o'zlashtirishga yordam berishi kuzatildi. An'anaviy tushuntirishga nisbatan o'yinli faoliyat bolaga mavzuni osonroq qabul qilish, o'z tajribasi orqali anglash va mustaqil xulosa chiqarish imkonini beradi. Didaktik o'yinlar bolalarning diqqat, xotira, tafakkur va nutqiy faolligini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, "Sehrli qopcha" o'yini orqali bola predmetni paypaslab tanish, sezgi organlari orqali farqlash va mayda motorikasini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. "Rangli halqachalar" o'yini rang, shakl, tartib, taqqoslash va mantiqiy fikrlashni shakllantirishga yordam beradi. "Juftini top" kabi o'yinlar esa bolalarda kuzatuvchanlik, xotira va mantiqiy bog'lanishlarni aniqlash ko'nikmasini rivojlantiradi. Syujetli-rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiylashuvi va muloqot madaniyatini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. "Do'stinga yordam", "Onajonim charchamasin", "Doim rost gapiramiz" kabi o'yinlar orqali bolalarda mehribonlik, hamdardlik, rostgo'ylik, hurmat, hamkorlik va mas'uliyat kabi axloqiy sifatlar shakllanadi. Bunday o'yinlarda bola ma'lum bir rolni bajaradi, o'z nutqini vaziyatga moslashtiradi, tengdoshlari bilan kelishadi va jamoada harakat qilishni o'rganadi.

Ta'limiy o'yinlar bolalarning lug'at boyligini oshirish va ravon nutqini rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. "Ertakni davom ettir", "Topib gapir", "Qiziqarli suhbat", "Kim javob beradi?" kabi o'yinlar bolalarda gap tuzish, fikrni izchil bayon qilish, savollarga javob berish, voqea-hodisalarni tasavvur qilish va erkin muloqotga kirishish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada bolalar o'z fikrini mustaqil bildirishga, tengdoshlari fikrini tinglashga va suhbat jarayonida faol qatnashishga o'rganadilar. O'yin jarayonida bolalarning emotsional rivojlanishi ham faollashadi. Bola yutish va yutqazish, navbat kutish, qoidalarga amal qilish, boshqalarning holatini tushunish, o'z xatti-harakatini nazorat qilish kabi vaziyatlarni boshdan kechiradi. Bu esa o'z-o'zini nazorat qilish, sabr, murosa, hamdardlik va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yin orqali ta'lim olishning asosiy xususiyati – bolaning yosh va psixologik xususiyatlariga mos, tabiiy va qiziqarli shaklda tashkil etilishidir. Bola o'yin davomida majburiy tarzda emas, balki qiziqish, harakat, muloqot va ijodiy izlanish orqali o'rganadi. Shu sababli o'yinli faoliyat ta'lim jarayonini jonlantiradi, bolalarda mustaqil fikrlashni kuchaytiradi va mashg'ulotlarning samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin orqali ta'lim berish bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi eng samarali pedagogik vositalardan biridir. Chunki maktabgacha yosh davrida bola atrof-muhitni, ijtimoiy munosabatlarni, nutqiy muloqotni va hayotiy ko'nikmalarni aynan o'yin jarayonida tabiiy ravishda o'zlashtiradi. O'yin bolaning faolligini oshiradi, uni mustaqil fikrlashga, o'z fikrini erkin ifodalashga, tengdoshlari bilan hamkorlik qilishga va muammoli vaziyatlarda to'g'ri yechim topishga undaydi.

Didaktik, harakatli, ijodiy va syujetli-rolli o'yinlar bolalarda nutq, tafakkur, xotira, diqqat, tasavvur, ijodkorlik, muloqot madaniyati va ijtimoiylashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, rolli o'yinlar orqali bola kattalar hayotidagi turli ijtimoiy vazifalarni bajarishga urinadi, jamoada o'zini tutish, navbat kutish, qoidalarga amal qilish, boshqalarning fikrini tinglash va hurmat qilishni o'rganadi. Bu jarayon bolalarda emotsional barqarorlik, o'z-o'zini nazorat qilish, mehribonlik, hamdardlik va mas'uliyat kabi muhim shaxsiy sifatlarning shakllanishiga yordam beradi. Shuningdek, o'yin faoliyati bolalarning ta'limga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, mashg'ulotlarni jonli, qiziqarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. O'yin orqali berilgan bilimlar bola ongida tezroq va mustahkamroq shakllanadi, chunki bola bunday jarayonda bevosita ishtirok etadi, harakat qiladi, kuzatadi, taqqoslaydi va xulosa chiqaradi. Shu bois maktabgacha ta'lim jarayonida o'yinlardan muntazam, maqsadli va bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda foydalanish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2022.
2. Lev Vygotsky. Thought and Language. – Cambridge: MIT Press, 1986.
3. Jean Piaget. The Psychology of the Child. – New York: Basic Books, 1969.
4. Maria Montessori. The Montessori Method. – New York: Schocken Books, 1964.
5. Friedrich Froebel. Education of Man. – New York: Appleton Publishing, 1887.
6. D. B. Elkonin. Psixologiya igri. – Moskva: Pedagogika, 1978.
7. To'xtayeva M.X. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
8. Hasanboyeva O.U. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
9. Nishonova Z.T. Bolalar psixologiyasi va pedagogikasi. – Toshkent, 2021.